

عبدالرزاق بیگ، آخرین حاکم دُنْبلی، بر خوی و مضافات آن حکومت می‌کرد. پس از سقوط خوی به دست عثمانی‌ها، نجف قلی‌خان، پدر عبدالرزاق بیگ، اسیر شد، اما مادرش با پرداخت هفت کیسه زر فرزند هفت‌ساله خویش را آزاد کرد (امین، ج ۷، ص ۴۷۰).

پس از ظهور نادر و تخلیه آذربایجان از قوای عثمانی، نادرشاه، خاندان دُنْبلی را نواخت و مرتضی قلی‌خان، عموی عبدالرزاق بیگ، را به حکومت خوی منصوب کرد. وی نجف قلی‌خان، پدر عبدالرزاق بیگ، را نیز به منصب «تفنگچی آقاسی» در قشون خود برگزید. دوره حکومت مرتضی قلی‌خان بر خوی طولانی نبود؛ زیرا نادر به هنگام سفر دوم خود به آذربایجان، برای نبرد با عثمانی‌ها، مرتضی قلی‌خان را به علت بدگمانی به وی به حضور طلبید و به قتل رساند. نادر، که چندی بعد از قتل مرتضی قلی‌خان پشیمان شده بود، بر آن شد تا ابتدا برادرش نجف قلی‌خان را، که در اردوی او منصب تفنگچی آقاسی، داشت، به حکومت خوی منصوب کند، اما نجف قلی‌خان از نادر خواست تا حکومت خوی را به جای وی به شهبازبیگ، پسر مرتضی قلی‌خان مقتول، واگذار کند. نادر نیز با این درخواست موافقت کرد و پس از مرتضی قلی‌خان، حکومت خوی، سلماس، کردستان و توابع و مضافات آنجا را به شهباز بیگ واگذاشت و به او لقب «خانی» بخشید (تربیت، ص ۲۵۳-۲۵۷).

در آخرین سال‌های سلطنت نادرشاه افشار، نجف قلی‌خان همچنان در سفر و حضر با وی همراه بود و چون نادر به قتل رسید، نجف قلی‌خان نیز، مانند غالب امرا و رؤسای سپاه افشاری، لشکرگاه شاه مقتول را ترک کرد و به خوی بازگشت.

عبدالرزاق بیگ، متخلص به «مفتون»، مورخ، شاعر، ادیب، مفسر و مترجم نامور عصر فتحعلی‌شاه قاجار است.

در تاریخ تولد او تردید است، برخی تاریخ تولد او را ۱۱۷۶ ق (آرین‌پور، ص ۱۸۷) و برخی دیگر ۱۱۸۵ ق و زادگاه او را خوی، ذکر کرده‌اند (بامداد، ج ۲، ص ۲۶۴؛ بهار، ج ۳، ص ۳۱۹).

طایفه دُنْبلی از قرن‌ها پیش در خوی و نواحی اطراف آن می‌زیستند. این طایفه ظاهراً در روزگاری که ایوبیان بر آسیای صغیر تسلط داشتند، به اطاعت آنان درآمدند. بدلیسی می‌نویسد که عیسی بیگ دُنْبلی، که تبار امرای دُنْبلی به وی می‌رسد، پیش از عصر آق‌قویونلوها وارد آذربایجان شده و در سکمن‌آباد خوی استقرار یافت و پس از استقرار او در سکمن‌آباد، به مرور ایام، قبایل دُنْبلی وارد او جاقلق‌اوشده و ساکنان اصلی سکمن‌آباد به شمار آورند.

تبار دُنْبلی‌ها به کردهای یزیدی در شامات می‌رسد. برخلاف نگرش‌های عوامانه که یزیدی‌ها را از تبار یزید بن معاویه می‌دانند، پیشینه این افراد و عقاید آنها به عقاید باستانی ایران و ادیان زردشتی و مانوی بازمی‌گردد که بعدها با افکار و اندیشه‌های مسیحیت و تصوف اسلامی درآمیخته شد.

خاندان دُنْبلی اهل تسنن بودند. در زمان صفویان، با رسمیت یافتن مذهب تشیع، اعضای طایفه دُنْبلی به این مذهب گرایش پیدا کردند. بنابر نوشته عبدالرزاق بیگ، گرایش طایفه دُنْبلی به تشیع نفوذ آنان را در دستگاه حکومت صفوی افزایش داد. به طوری که در عهد شاه عباس اول برخی از خاندان دُنْبلی، علاوه بر خوی، بر سلماس و کردستان و گاهی بر تبریز حکومت می‌کردند. در این زمان، شهبازخان دُنْبلی، جد

علی اکبر ولایتی ve dğr.; تقویم تاریخ فرهنگ و تمدن اسلام و

ایران، (جلد دوم) تهران: انتشارات امیرکبیر، ISAM DN. 260935

12 Subat 2017

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

10323 ABE, Naofumi. Preserving a Qājār estate: analysis of Fath-'Alī Khān Donboli's 'property retention tactics'. *Studia Iranica*, 43 i (2014) pp. 129-150. "Examines strategies of local Iranian notables for preserving wealth in the nineteenth century, focusing on Fath-'Alī Khān Donboli of Tabriz." Abstract(s): French.

Donboli
040710

1915. It contains much interesting detail of the lives of many of the more prominent or notable Bahā'īs known to the author. There is also an Arabic trans., Haifa 1964.

CORRESPONDENCE AND PUBLIC DISCOURSES OF 'ABBĀS EFENDĪ

The vast majority of 'Abbās Efendī's writing was in the form of epistles (*rasā'il*) or tablets (*alwāh*) in Persian and Arabic (and small number in Ottoman Turkish). Only a few of these publications will be indicated. Some of the Persian and Arabic material has been collected in: *Makātib-i 'Abd al-Bahā'*, 3 vols., Cairo 1910–21; English version, *Tablets of 'Abdu'l-Bahā'*, ed. Albert R. Windust, 3 vols., Chicago 1909, 1915, and 1916. The publication of these letters continued in Tehran (IV 1343 Sh./1964; V, 1344 Sh./1965; VI, 1345 Sh./1966; VII, 1346 Sh./1967; VIII, 1347 Sh./1968–69). In this category is the *al-Nūr al-abhā' fī muḥawadāt haḡrat 'Abd al-Bahā'*, table talks of 'Abbās Efendī with Laura Clifford Barney. His answers to her questions are in the form of very interesting responses to a wide variety of religious, philosophical, and theological questions posed from a Western Christian perspective. There is an English trans. by Laura Clifford Barney, *Some answered questions*, London 1908 (reprinted several times), and a French trans. by Hippolyte Dreyfus, *Les leçons de Saint-Jean-d'Acrc*, Paris 1908.

STUDIES ON 'ABBĀS EFENDĪ

Hasan M. Balyuzi, *'Abdu'l-Bahā'*, London 1971; Myron H. Phelps, *Life and teachings of Abbas Effendi*, New York 1904, recently abridged as *The master in 'Akkā*, Los Angeles 1985; Aḡmad Sohrab, *'Abdu'l-Bahā in Egypt*, New York 1929; For further bibliography see Alessandro Bausani and Denis MacEoin, 'Abd al-Bahā', *Elr*.

TODD LAWSON

'Abd al-Razzāq Beg Dunbuli

'Abd al-Razzāq Beg Dunbuli was born in Khūy in 1176/1762–3. His father, Najafqulī Khān (d. 1199/1785), had

participated in Nādir Shāh's (r. 1148–60/1736–47) campaigns as a prominent and leading member of the Dunbuli, a Turkish-speaking Kurdish tribe located around Khūy in western Azerbaijan. Acting governor of Tabrīz even earlier, Najafqulī Khān was officially appointed as *beglarbegi* by Karīm Khān Zand (r. 1163–93/1750–79) in 1177/1764. To ensure the loyalty of tribal governors, Karīm Khān forced them to send family members as hostages to his court. This is why 'Abd al-Razzāq was sent at the age of ten to Shiraz to replace his older brother Faḡl 'Alī Beg, and he stayed there for fourteen years. 'Abd al-Razzāq received an excellent education and made the acquaintance of many scholars and literati in the Zand capital. The time spent in Shiraz is captured in his *Hadā'iq al-janān* ("Gardens of the Heart"; Bahār 3:320–31 has two examples of this unpublished work), a highly mannered work that was the model for his *Tajribat al-aḡrār wa taḡkiyat al-abrār* ("Temptation of the Pure and Examination of the Righteous"), an eclectic mix of historical narrative, literary anthology and biography.

After the death of Karīm Khān, 'Abd al-Razzāq was caught in the Zand succession struggles. Together with other hostages he was transferred to Isfahan for some years (1196–9/1782–5), until they were set free by Aḡhā Muḡammad Khān (1155–1212/1742–97) when he conquered the city in 1199/1785. The new freedom did not turn out to be pleasant, as 'Abd al-Razzāq realised upon his return to Azerbaijan. 'Abd al-Razzāq was unfamiliar both with the intricacies and the brutality of the tribal politics he witnessed in the struggles between the two major clans of the Dunbuli. The fourteen years spent constantly on the move and in exile in Qarābagh, Shirvān

and Tehran are depicted in the moving autobiographical entry in his poetic anthology *Nigāristān-i dārā* (pp. 282–96).

After the consolidation of Qājār power around 1214/1799, 'Abd al-Razzāq was summoned by Faḡh-'Alī Shāh (r. 1211–50/1797–1834) to Tehran and received royal patronage at the court. When 'Abbās Mīrzā (1203–49/1789–1833) was sent to subdue revolts in Azerbaijan in the same year and later assumed the provincial governorship of Tabrīz, 'Abd al-Razzāq formed part of his retinue. He witnessed the wars against Russia in 1804–12 and 1826–8, the first of which takes up most of the space in his probably best known work, the chronicle *Ma'āthir-i sulṭāniyya* ("Royal Illustrious Deeds"). Written in straight and clear prose, without the mannerisms of his poetic works, *Ma'āthir-i sulṭāniyya* is one of the most important chronicles of the early Qājār period. After a short introduction on the rise of the Qājārs, it covers the reign of Faḡh-'Alī Shāh from 1214–41/1799–1825–6. At the same time it is one of the earliest works printed (1241/1827)—still in type-set letters—in Iran. An earlier and in parts differing version was translated by Harford Jones Brydges as *The Dynasty of the Kājars* (1833).

'Abd al-Razzāq Beg died in 1243/1827–8 in Tabrīz. Many of his literary works are still in manuscript form (a list of books attributed to him is found in Tarbiyat, *Dānishmandān-i Adharbāyjan*, 354–6) and deserve more detailed studies. His command of a wide variety of literary styles and modes of expression (the poet Bahār [d. 1951] compares him at the same time to Ṣaḡḡaf [14th cent.], Sa'dī [d. 691/1291 or 694/1294], and al-Juwaynī [d. 681/1283]), marks him as the archetype of a Zand *homme de lettres* and, in many ways, a high

point of the Persian literary tradition. His fascinating life, with its highs and lows, also typifies the transition from the Zands to the Qājārs and the long thirteenth/nineteenth century.

BIBLIOGRAPHY

WORKS BY 'ABD AL-RAZZĀQ BEG DUNBULĪ

Ma'āthir-i sulṭāniyya az rūy-i nuskhā-yi mūzih-i Bīrūnīyāh, ed. Firūz Manṣūrī, Tehran 1383/2004; *Ma'āthir-i sulṭāniyyah*, ed. Ghulam Ḥusayn Ṣadrī Afshār, (Tehran 1351/1972), repr. of 1241q/1827; *Ma'āthir-i sulṭāniyyah*, trans. Harford Jones Brydges, *The dynasty of the Kājars*, London 1833; *Tajribat al-aḡrār wa taḡkiyat al-abrār*, ed. Hasan Qāḡī Ṭabāṭabā'ī, 2 vols., Tabrīz 1349–50/1970–71; *Tadhkīra-yi Nigāristān-i dārā*, ed. 'Alī Khayyampūr, Tabrīz 1342/1963.

GENERAL WORKS

Muḡammad Taḡī Bahār, *Sabk-shināsi, yā, tārikh-i taṭawur-i nathr-i Fārsī* (Tehran 1373/1994⁶), 3:319–31; Mahdī Bāmdād, *Sharḡ-i ḡāl-i rījāl-i Irān dar qarn-i 12 va 13 va 14 Hijrī* (Tehran 1347–53/1966–74), 2:264; Muḡammad 'Amin Riyāḡī, *Tārikh-i Khūy, sar gudhasht-i sih hizār sala-yi minṭaqa-yi pur hādītha-yi shīmāl-i gharb-i Irān va rawābiṭ-i siyāsī va tārikhī Irān bā aḡvām-i hamsāya*, Tehran 1372/1993; Muḡammad 'Alī Tarbiyat, *Dānishmandān-i Adharbāyjan* (Tabrīz 1373/1994), 353–7; Christoph Werner, *An Iranian town in transition. A social and economic history of the elites of Tabrīz, 1747–1848* (Wiesbaden 2000), 35–40, 88–9.

CHRISTOPH WERNER

'Abdallāh b. Hanzala

Abū 'Abd al-Raḡmān 'Abdallāh b. Hanzala b. Abī 'Āmir al-Anṣārī (d. 63/683) was one of the most prominent leaders of the revolt in Medina in 63/683 against the second Umayyad caliph, Yazīd b. Mu'āwiya (r. 60–4/680–3).